

ZONA ARCTICĂ, UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE, CA AMENINȚARE GLOBALĂ LA ADRESA SECURITĂȚII

THE ARCTIC REGION, EUROPEAN UNION AND CLIMATE CHANGE, AS A GLOBAL THREAT TO SECURITY

Conf.univ.dr. Mihaiela BUȘE*

Regiunea arctică, pe de o parte, o zonă situată atât de departe de Uniunea Europeană și, pe de altă parte, un mediu atât de ostil vieții, se află în centrul atenției puterilor lumii. Resursele, atât de necesare pentru națiuni, – bogăția aflată în adâncurile solului și în ocean –, potențialul turismului și importanța rutelor de transport mai scurte au stârnit interesul unor actori din regiune. Uniunea Europeană a dezvoltat o politică pentru regiunea arctică. Preocupările Uniunii Europene sunt strict legate de securitate și economie sau există un orizont mult mai larg de obiective de atins?

The Arctic region, on one hand, an area situated so far from the European Union and, on the other hand, an environment so hostile to life, is in the spotlight of the world's powers. The resources, so necessary for the nations, – the riches in the depths of the soil and in the ocean –, the potential of tourism and the importance of shorter transport routes aroused the interest of some actors in the region. The European Union has developed a policy for the Arctic region. Are the European Union's concerns strictly related to security and the economy or is there a much wider horizon of goals to be achieved?

Cuvinte-cheie: zona arctică; Uniunea Europeană; globalizare; schimbarea climei; amenințare; securitate internațională.

Keywords: *The Arctic region; European Union; globalization; climate change; threat; international security.*

De ce este importantă zona arctică pentru Uniunea Europeană?

Arctica, o regiune extinsă, îndepărtată, situată „în partea cea mai nordică a planetei”¹, în ciuda condițiilor de viață și de climă foarte dificile, stârnește din ce în ce mai mult interes la nivel global. Regiunea arctică este caracterizată de particularități climatice extreme: fluctuații foarte mari de temperatură, zăpadă abundentă, veri scurte, zone întinse, acoperite de gheață, discrepanțe substanțiale în ceea ce privește perioadele cu lumină. Este un mediu de viață extrem de dur, dar la care atât fauna, cât și populațiile indigene au reușit să se adapteze². Deși este un mediu extrem de dur care face dificilă explorarea, regiunea arctică stochează resurse naturale deosebite.

Nu numai resursele naturale importante din Arctica au generat o atenție sporită către această regiune din partea țărilor lumii. Conform activității de cercetare realizate pentru *Raportul arctic*

privind dezvoltarea umană. Procese regionale și legături globale, în perioada 2004 (când a fost publicat primul raport) – 2014 (când a fost publicat al doilea raport), autorii afirmă că „am asistat la o creștere dramatică a interesului pentru Arctica”³. Acest interes fără precedent al comunității internaționale s-a datorat, pe de o parte, motivelor economice și, pe de altă parte, motivelor privind mediul înconjurător. În această ordine de idei, este necesar să menționăm posibilitatea de exploatare a enormelor resurse naturale, precum și deschiderea de noi rute de navigație care ar asigura un transport mai rapid de mărfuri în diferite părți ale lumii. Schimbările climatice, care afectează în mod devastator regiunea, sunt, de asemenea, o problemă de îngrijorare pentru țările din întreaga lume, acestea fiind, de asemenea, afectate de schimbările climatice care au avut loc din ce în ce mai intens în Arctica⁴.

Conform *Comunicării comune către Parlamentul European și Consiliu. O politică integrată a Uniunii Europene pentru zona arctică*, preocuparea UE cu privire la regiunea arctică se referă la faptul că, în primul rând, „o Arctica sigură,

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: buse-mihaela@yahoo.com

stabilă, durabilă și prosperă este importantă nu doar pentru regiune, ci și pentru Uniunea Europeană (UE) și pentru lume⁷⁵. În acest fel, importanța Arcticii este subliniată nu numai la nivel local, ci și pentru UE și pentru întreaga lume. În consecință, având în vedere importanța regiunii arctice pentru UE, este firesc ca UE să devină un actor implicat în probleme legate de Arctica și de cooperarea internațională: „UE are un interes strategic în a juca un rol cheie în regiunea arctică”⁷⁶. În al doilea rând, „opt state au teritorii în Arctica: Canada, Regatul Danemarcei, Finlanda, Islanda, Norvegia, Rusia, Suedia și Statele Unite. Prin urmare, trei state membre ale UE sunt și state arctice, în timp ce Islanda și Norvegia sunt membre ale Spațiului Economic European”⁷⁷. Având țări membre cu teritorii în zona arctică, interesul UE pentru pace, stabilitate și prosperitate în această regiune este strategic.

Ambasadorul pentru zona arctică, Michael Mann, rezumă motivele pentru care Arctica este importantă nu numai pentru UE, ci și pentru întreaga lume, având în vedere că efectele schimbărilor climatice sunt mult mai pronunțate în regiunea arctică decât în alte părți ale globului⁸. Cu trei state membre care au teritorii în Arctica, Uniunea Europeană percepe această regiune din perspectiva securității interne, mai degrabă, decât a securității externe sau a politicii externe. Așadar, iată un prim motiv extrem de important care evidențiază interesul UE pentru Arctica. Un al doilea motiv este faptul că Arctica este foarte importantă pentru UE, pentru produse, precum petrolul, gazul, peștele, pe termen lung, fiind luată în considerare și exploatarea mineralelor. Al treilea motiv este un paradox: pe de o parte, UE, datorită industriei dezvoltate, este unul dintre factorii care cauzează efectele schimbărilor climatice, și, pe de altă parte, UE este principalul actor internațional în lupta împotriva schimbărilor climatice. În consecință, acțiunea UE pentru prezervarea Arcticii urmărește să protejeze atât propriile interese, cât și planeta.

Efectele globale ale schimbărilor climatice care afectează Arctica – o provocare pentru Uniunea Europeană

De-a lungul timpului, au existat două abordări ale schimbărilor climatice: fie că nu există, fie că sunt reale, cu consecințe devastatoare pentru mediu și, prin urmare, pentru oameni. În martie 2008, Uniunea Europeană, prin vocea Înalțului

Reprezentant și prin cea a Comisiei Europene, afirma că schimbările climatice nu numai că sunt reale, dar au deja efecte asupra securității UE și asupra securității internaționale. Schimbările climatice sunt percepute ca „un multiplicator al amenințărilor care exacerbează tendințele, tensiunile și instabilitatea existente”⁹. În luna noiembrie a aceluiași an, Comisia Europeană afirma că zona arctică este esențială pentru clima planetei, dar că, în același timp, este expusă efectelor schimbărilor climatice. Astfel, un motiv de îngrijorare este reprezentat de temperaturile de două ori mai mari decât oriunde în lume. În plus, topirea accelerată a stratului de gheață de pe sol, dar și a gheții care acoperă părți importante ale oceanului influențează întregul glob prin creșterea nivelului mării¹⁰.

Monitorizarea gheții arctice a arătat că efectele încălzirii globale sunt mult mai grave decât se anticipase. Astfel, noile date arată că „Oceanul Arctic ar putea fi în mare măsură neacoperit de gheață vara încă de la sfârșitul anilor 2030, la numai două decenii de acum înainte”¹¹. Astfel, contrar estimărilor anterioare, „confirmarea recentă a proceselor suplimentare de topire care afectează ghețarii, calotele de gheață și straturile de gheață din Arctica și Antarctica sugerează că proiecțiile lente ale creșterii nivelului mării la nivel mondial, făcute de Grupul interguvernamental pentru schimbări climatice, sunt subestimate”¹². Măsurătorile prin satelit au arătat că, „în perioada 1979-2020, zona de gheață marină din Arctica a scăzut cu 33.000 km² pe an iarna (măsurată în martie) și cu 79.000 km² pe an vara (măsurată în septembrie)”¹³. Tendința în ceea ce privește topirea gheții este de accelerare continuă, cu efecte atât în UE, cât și în întreaga lume. Astfel, doar „pierderea cumulativă de gheață din Groenlanda, din 1992 până în 2017, a fost de 3.900 de miliarde de tone (...), contribuind cu aproximativ 11 mm din creșterea globală a nivelului mării”¹⁴.

Înalțul Reprezentant/Vicepreședinte Josep Borrell, conștient de importanța extraordinară a regiunii arctice pentru UE, dar și pentru întreaga lume, a declarat că „angajamentul Uniunii Europene în problemele arctice este cheia politicii noastre externe în multe privințe”¹⁵. De aceea UE este hotărâtă să contribuie la rezolvarea problemelor cu care se confruntă Arctica. În acest sens, politica privind zona arctică a fost adaptată și dezvoltată continuu. În 2021, politica UE privind regiunea

arctică oferă trei direcții de acțiune: „în primul rând, conservarea regiunii arctice ca regiune de cooperare pașnică; în al doilea rând, încetinirea efectelor schimbărilor climatice; în al treilea rând, sprijinirea dezvoltării durabile a regiunilor arctice, în beneficiul generațiilor viitoare”¹⁰. Aceste trei direcții cheie vizează obiective atât pe termen scurt, cât și pe termen mediu și lung, deoarece acțiunile de atenuare a efectelor schimbărilor climatice și dezvoltarea durabilă pot oferi generațiilor viitoare posibilitatea de a se bucura de moștenirea pe care au primit-o de la strămoșii noștri.

Rolul UE în abordarea provocărilor de mediu

Arctica se confruntă cu consecințe de încălzire globală mult mai mari decât alte regiuni ale globului. Potrivit lui Josep Borell, „în ciuda pandemiei actuale, schimbările climatice rămân cea mai mare provocare globală cu care se confruntă omenirea. Acest lucru este valabil mai ales pentru Arctica”¹⁷. Deoarece UE este direct interesată ca Arctica să fie o regiune protejată din toate punctele de vedere: în ceea ce privește încălzirea globală, din punct de vedere economic, al protejării resurselor naturale, ea a fost preocupată și de problemele care îi afectează securitatea. Astfel, din 2008, UE s-a remarcat prin diferite inițiative privind regiunea arctică: *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European și Consiliu – Uniunea Europeană și regiunea arctică*¹⁸ –, *Politica UE față de regiunea arctică*¹⁹, *Document de lucru comun – Inventarul activităților în cadrul dezvoltării unei politici a Uniunii Europene în zona arctică – Se anexează documentului Comunicare comună către Parlamentul European și Consiliu – Dezvoltarea unei politici a Uniunii Europene în regiunea arctică: progrese din 2008 și următorii pași*²⁰ –, *Comunicare comună către Parlamentul European și Consiliu. O politică integrată a Uniunii Europene pentru regiunea arctică*²¹. Ultimul document, *Comunicarea comună privind o politică integrată a UE pentru regiunea arctică*, publicat de Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant, la 27 aprilie 2016, se concentrează pe trei priorități: schimbările climatice și mediul arctic, dezvoltarea durabilă în regiunea arctică, cooperarea internațională în problemele din zona arctică.

În ceea ce privește prima prioritate, UE este un important contribuitor la cercetarea pe zona arctică. Pe de o parte, finanțează inițiative legate

de cercetare (40 de milioane de euro în cadrul programului 2016-2017), pe de altă parte, susține proiecte de cercetare, cum ar fi inițiativa UE-PolarNet. De asemenea, programele spațiale ale UE vor fi utilizate în cercetarea efectelor schimbărilor climatice asupra Arcticii. Mai mult, prin acordul de la Paris, o altă inițiativă a UE, de atenuare a efectelor schimbărilor climatice, are ca scop limitarea temperaturilor globale sub 2°C. În acest scop, UE își propune „să-și reducă emisiile totale de gaze cu efect de seră cu 40%, până în 2030, și cu 80%, până în 2050, comparativ cu nivelurile din 1990”²². În plus, UE lucrează „pentru a limita emisiile de poluanți atmosferici de scurtă durată, precum carbonul negru și metanul”²³. De asemenea, pentru a proteja mediul și, implicit, regiunea arctică, UE își respectă angajamentele, în temeiul acordurilor multilaterale de mediu. În acest sens, UE are în vedere cooperarea internațională în găsirea de modalități de protejare a biodiversității, în stabilirea ariilor marine protejate în Arctica, precum și măsuri împotriva speciilor străine invazive.

A doua prioritate, dezvoltarea durabilă în Arctica, este o necesitate pentru oamenii care trăiesc într-o regiune atât de ostilă din punctul de vedere al temperaturii și al mediului. Tehnologiile inovatoare vor genera mari beneficii sociale și economice. În viziunea UE, „pe lângă Orizont 2020, programele ESIF oferă finanțare pentru activități de cercetare și inovare în partea europeană a Arcticii”²⁴. Investițiile sunt esențiale pentru dezvoltare, astfel încât Planul de investiții pentru Europa poate finanța proiecte de infrastructură în Arctica: „Prin acest instrument și operațiunile sale de creditare existente, Banca Europeană de Investiții (BEI) nu ar putea ajuta doar la finanțarea proiectelor de îmbunătățire a conexiunilor de transport pe uscat, maritim și aerian, dar și telecomunicații, proiecte de eficiență energetică și tehnologie cu emisii reduse de carbon”²⁵. De asemenea, tehnologia spațială deținută de UE, programul Copernicus și Sistemul european de navigație globală, vor fi utilizate în scopuri de securitate și pentru monitorizarea mediului în Arctica.

A treia prioritate în Arctica este, în primul rând, implicarea UE, în colaborare cu organizații și foruri internaționale, Convenția ONU privind dreptul mării și participarea la Consiliul Arctic. În al doilea rând, UE este implicată în cooperarea regională și subregională. În al treilea rând, UE

menține un dialog constant cu popoarele indigene din zona arctică pentru respectarea drepturilor omului și pentru cooperare în domeniile în care se consideră necesar.

Concluzii

Așa după cum afirma Michael Mann, ambasador pentru zona arctică, Uniunea Europeană este în Arctica. Acest lucru face ca Arctica să reprezinte un interes strategic pentru UE atât din punctul de vedere al securității interne, cât și din punct de vedere economic, datorită variatelor resurse naturale care sunt exploatate în prezent (precum peștele, petrolul) și a celor care vor fi exploatate în viitor (diverse minerale). În plus, mediul înconjurător fragil din Arctica este mult mai vulnerabil decât restul planetei la încălzirea globală. Tocmai de aceea UE, unul dintre cei mai activi actori implicați în ameliorarea schimbărilor climatice, a creat o politică pentru zona arctică, pe care a dezvoltat-o în permanență, deoarece, din perspectiva UE, o Arctica în siguranță, prosperă nu înseamnă doar un beneficiu pentru UE, ci și pentru întreaga lume. Topirea calotei glaciare nu are efecte doar în regiunea arctică și nu implică schimbări climatice severe doar pe plan regional, ci și asupra întregului glob. În plus, temperaturile foarte scăzute și mediul înconjurător fac ca populațiile indigene să trăiască în condiții extrem de dificile. Toate aceste probleme, plecând de la încălzirea globală până la dificultățile sociale și economice ale populațiilor indigene, sunt abordate în politica UE privind zona arctică. UE identifică numeroase direcții de acțiune atât pentru dezvoltarea durabilă a Arcticii, cât și pentru amenințarea globală, reprezentată de schimbările climatice. Însă, pentru a genera rezultate satisfăcătoare, abordările acestor aspecte implică o cooperare internațională. De exemplu, doar eforturile UE în ceea ce privește limitarea creșterii temperaturii globale nu sunt suficiente pentru încetinirea evoluției schimbărilor climatice. Așa după cum se specifică în numeroase documente oficiale ale UE, provocările globale nu pot fi rezolvate decât prin eforturi la nivel global.

NOTE:

1 [European Union External Action Service], *EU Arctic policy*, 20/02/2017, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/20966/eu-arctic-policy_en, accesat la 12.02.2021.

2 *** *UN Environment programme*, <https://www.unep.org/explore-topics/oceans-seas/what-we-do/working-regional-seas/regional-seas-programmes/arctic-region>,

accesat la 03.03.2021.

3 Joan Nymand Larsen and Gail Fondahl, *Arctic Human Development Report: Regional Processes and Global Linkages*, Nordisk Ministerråd, Copenhagen, 2014, p. 29.

4 *Ibidem*.

5 *** *Joint Communication to the European Parliament and the Council. An integrated European Union policy for the Arctic*, Brussels, 27.4.2016, JOIN(2016) 21, https://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf, accesat la 22.02.2021.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *** "Why does the Arctic matter to us?" *Ambassador for the Arctic, Michael Mann, explains in 60 seconds*, 02/02/2021, <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92597/why-does-arctic-matter-us-ambassador-arctic-michael-mann-explains-60-secondsen>, accesat la 24.02.2021.

9 *** *Climate change and international security*, Paper from the High Representative and the European Commission to the European Council, 14 March 2008, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/99387.pdf, accesat la 12.02.2021.

10 [European Union External Action Service], *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – The European Union and the Arctic Region*, Commission of the European Communities, Brussels, 20.11.2008, https://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/com_08_763_en.pdf, accesat la 12.01.2021.

11 *** *The Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Snow, Water, Ice and Permafrost in the Arctic. Summary for Policy-makers*, Oslo, Norway, 2017, p. 3.

12 *Ibidem*.

13 [European Environment Agency], *Indicator assessment*, 8 Dec. 2020, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/arctic-sea-ice-4/assessment>, accesat la 14.02.2021.

14 [European Environment Agency], *Indicator assessment, Greenland and Antarctic ice sheets*, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/greenland-ice-sheet-4/assessment>, accesat la 14.02.2021.

15 [European Union External Action Service], *Arctic: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the Arctic Frontiers conference*, Brussels, 02.02.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92475/arctic-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-arctic-frontiers-conference_en, accesat la 16.02.2021.

16 *Ibidem*.

17 [European Union External Action Service], *The Arctic, a key region for the EU and global security*, 03.02.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92500/arctic-key-region-eu-and-global-security_en, accesat la 08.02.2021.

18 *** *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - The European Union and the arctic region* /* COM/2008/0763 final */, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0763>, accesat la 03.03.2021.

19 *** *EU policy towards the Arctic region*, 2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX%3A52012JC0019>, accesat la 03.03.2021.

20 *** *Joint Staff Working Document – The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy – Accompanying the document Joint Communication to the European Parliament and the Council*

– *Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps*, 26.06.2012, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD\(2012\)182&lang=EN](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD(2012)182&lang=EN), accesat la 24.02.2021.

21 *** *Joint Communication to the European Parliament and the Council. An integrated European Union policy for the Arctic*, Brussels, 27.4.2016, JOIN(2016) 21, https://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf, accesat la 22.02.2021.

22 *Ibidem*, pp. 6-7.

23 *Ibidem*, p. 7.

24 *Ibidem*, p. 10.

25 *Ibidem*, p. 11.

BIBLIOGRAFIE

*** *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – The European Union and the arctic region* /* COM/2008/0763 final*/, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0763>

*** *Climate change and international security*, Paper from the High Representative and the European Commission to the European Council, 14.03.2008, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/99387.pdf

*** *EU policy towards the Arctic region, 2012*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX%3A52012JC0019>

*** *Joint Staff Working Document – The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy – Accompanying the document Joint Communication to the European Parliament and the Council – Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps*, 26.06.2012, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD\(2012\)182&lang=EN](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD(2012)182&lang=EN)

*** *Joint Communication to the European Parliament and the Council. An integrated European Union policy for the Arctic*, Brussels, 27.04.2016, JOIN(2016) 21, final https://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf

*** *The Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Snow, Water, Ice and*

Permafrost in the Arctic. Summary for Policy-makers, Oslo, Norway, 2017.

*** *UN Environment programme*, <https://www.unep.org/explore-topics/oceans-seas/what-we-do/working-regional-seas/regional-seas-programmes/arctic-region>

*** *“Why does the Arctic matter to us?”, Ambassador for the Arctic, Michael Mann, explains in 60 seconds*, 02.02.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92597/why-does-arctic-matter-us-ambassador-arctic-michael-mann-explains-60-seconds_en

[European Environment Agency], *Indicator assessment*, 08.12.2020, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/arctic-sea-ice-4/assessment>

[European Environment Agency], *Indicator assessment, Greenland and Antarctic ice sheets*, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/greenland-ice-sheet-4/assessment>

[European Union External Action Service], *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – The European Union and the Arctic Region*, Commission of the European Communities, Brussels, 20.11.2008, https://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/com_08_763_en.pdf

[European Union External Action Service], *Arctic: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the Arctic Frontiers conference*, Brussels, 02.02.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92475/arctic-speech-high-representative-vice-president-josep-borrell-arctic-frontiers-conference_en

[European Union External Action Service], *The Arctic, a key region for the EU and global security*, 03.02.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92500/arctic-key-region-eu-and-global-security_en

[European Union External Action Service], *EU Arctic policy*, 20.02.2017, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/20966/eu-arctic-policy_en

Larsen Joan Nymand, Fondahl Gail, *Arctic Human Development Report: Regional Processes and Global Linkages*, Nordisk Ministerråd, Copenhagen, 2014.